

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך יט, תשכ"ח



האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

עברית של חיקוי לאנגלית

אין ספק, שאנו צריכים להעשיר את לשוננו על ידי שאילות מלשונות אחרות. הביטוי רוץ לכנסת, למשל, מביע את עניין התחרות, וזהו גוון שאינו מורגש במלה מועמד. לניב האנגלי to adopt (a view) יש בלשוננו פועל הולם לחלוטין, סגל, אך אולי יש בביטוי האנגלי יותר ממה שיש בביטוי העברי הזה. לעניין translate into action מתאים הניב העברי המקורי הלכה למעשה, ובכל זאת הביטוי תרגם למעשה מיטיב להביע את הרעיון. הרי בדרך זו עברו מלים רבות, רומיות, יווניות וצרפתיות לתוך רוב לשונות אירופה. אם כן, לבי פתוח לשאילות מלעזים, אבל רבים מעיתונינו שואלים מן האנגלית כל הבא ליד, בלא בחירה ובחוסר הבנה מתמיה לטיבן של הלשונות.

„יוֹשֵׁן, יוֹשֶׁנֶת“ במקום „יִשָּׁן, יִשְׁנָה“ — אף כי אין דעת הדקדוק נוחה ממנו — הריהו פרי התפתחות טבעית בפי העם, וכן „אני לא אומר“ במקום „אינני אומר“. אבל חיקוי מתוך השתעבדות ללשון זרה מנוון את רוחה של הלשון. יש בעיתונינו תרגומי ביטויים, הראויים רק לילד בן עשר או שתים-עשרה, כמעשה אותו הילד הישראלי, הלומר בבית-ספר באנגליה, ששאלו המורה, למה לא בא

לשיעורים אתמוך; אמר: Imma did'nt give me to go.
(אימא לא נתנה לי ללכת). וכך דרכם של ציתונינו ב"תרגום".
הרי דוגמאות אופייניות אחדות, שכגון אלה אספתי
כחמישים:

א. יחד עם זאת

זהו, כנראה, תרגום גרוע של הביטוי האנגלי
at the same time, שלא הובן כראוי. משמעו המילולי הוא „באותו
הזמן עצמו“, אלא שהוא מביע ב־95 מקרים למאה ניגוד —
מעין אך, אבל, בכל זאת, אף על פי כן, וכוונת הביטוי
האנגלי, כשהוא לעצמו, כפולה היא, ולפעמים מוסיפים עליו
— ליתר בהירות — מלת ניגוד ואומרים yet (but) at the
same time. עיתונים שידעו רק את המובן של „באותו זמן“
בביטוי האנגלי, תרגמו עד לפני שנים אחדות: „בעת ובעונה
אחת“, „באותו מעמד“, „באותה שעה עצמה“ וכיו"ב. אחר כך
בא „קול ישראל“ בפתרון „מציל“ ותרגם: יחד עם זאת.
עם זאת, כמשמעו המילולי, אומר בדיוק מה
שאומר הביטוי האנגלי הנ"ל: „באותו הזמן“, אלא שאין
משתמשים בו כך, והוא משמש במובן „אך“, „אבל“, „לעומת
זאת“ וכיו"ב. תוספת המלה יחד מטשטשת את משמע הניגוד
— אדרבה, היא מבליטה את עניין „באותו הזמן“, שאינו
לפי כוונת האומר כך באנגלית. כדי להביע ניגוד היה אפוא
צריך להוסיף אך, ולא יחד.

כמקביל שווה-ערך לצירוף האנגלי, העשוי להביע
חד-זמניות או ניגוד, הוא הביטוי בו בזמן, הנמצא
לפרקים בעיתונות. אך ביחוד יש להצטער על שהחידוש

יחד עם זאת, שדשים בו, כבר דחה את המלים האחרות, הנרדפות לו כגון אך, אולם, אבל, עם זאת, לעומת זאת.

ב. ככלות הפול

מקרה מצער עוד יותר של השתעבדות לאנגלית ותרגום כושל עוד יותר הוא תרגום after all בצירוף ככלות הכול, או בצירוף המגושם ממנו אחרי ככלות הכול. ואפילו התרגום המילולי אחרי הכול אינו אלא ביטוי כבד ומכביד. מדוע לא נאמר סוף סוף? לעתים קרובות אפשר לומר פשוט הרי, או הלא. למשל: "קזינגר אמר: איני יודע, למה הערבים מתערמים על הכרתנו במדינת ישראל. הרי (ולא: ככלות הכול) שמונים מדינות כבר הכירו בה". — בפיוט "אדון עולם" אחרי ככלות הכול פירושו: "וגם לאחר שיכלה ויאבד כל מה שקיים"; וזינגר בסידורו מתרגם: After all things will have come to an end. ואכן, מה ענין המשפט רב-התוכן הזה אצל הניב הפשוט after all?

ג. ללא עת

לענין מיתת אדם לפני זמנו מצאתי שבעה ניבים עבריים: לא בקצו, שלא בעתו, בדמי ימיו, שלא בזמנו, בטרם עת, בחצי ימיו, לא חצה את ימיו. אבל מגפת ההשתעבדות גרמה, שנסתלקו כל הניבים העבריים האלה, והכול דשים באותו הניב, שהוא בבואה של untimely death — „מיתת ללא עת“¹. וכי אין אצלנו פנאי לבני אדם כדי למות? —

1. [נאמנם נמצא הביטוי לא עת במשמע „עדיין לא הגיעה השעה“.

כגון בראשית כט, ז; חגי א, ב; איוב כב, טז (עי' רש"י ועוד.)

ודרך אגב יש לציין, כי ללא עת תרגומו timeless, הנרדף ל- eternal, כלומר „נצחי“.

ד. מונח, מונחים

המלה האנגלית term יוצאת למשמעים אחדים, שונים זה מזה, כגון: תקופה, סמסטר, תנאי, מלה, מונח (טכני) וכו', ובצירופים אנגליים אחדים המלה מקבלת שוב הוראות אחרות. רוב עיתונינו בחרו בהוראה אחת ויחידה, היא ההוראה „מונח“, וכמעט אינם משתמשים אלא במלה זו כדי להביע את כל הוראות המלה האנגלית. כך מתרגמים in general terms; במונחים כלליים; וגם בתרגום משפט כגון he attacked his friend in sharp terms — שכוונתו: „במלים חריפות“ — אומרים „במונחים חריפים“, כאילו מדובר כאן במקצוע מסוים ובמונחיו. או: פלוני דן בעניין במונחים מדעיים — באנגלית in scientific terms — כאן פירושו: „מבחינה מדעית, מנקודת המבט של מדע“².

גם תרגום הפועל to term בפועל העברי הגדיר אינו נכון. למשל: He termed that an impudence — כאן אין „הגדרה“, ויש לומר פשוט: „קרא“, „כינה“ וכיו"ב. שימוש הגדיר כאן נובע אף הוא מהיעדר גמור של הבנת הביטוי האנגלי.

2. אשרינו שעדיין לא זכינו לקרוא: „לבוא למונחים“ (= to come to terms, שמשמעו „להגיע לידי הסכם“), או „מונחי ההסכם“ (= the terms of agreement), או „על מונחים טובים“ (= on good terms, שפירושו „ביחסים טובים“), או „מדיניות למונח ארוך“ (= long term policy).

ה. אחראי

גם לשם-תואר responsible הוראות אחדות, שונות זו מזו, ולא רק ההוראה „אחראי“. למשל: „פלוני אחראי להצלחת המפעל“ — צ”ל: ההצלחה באה בזכותו; יש לייחס לו את ההצלחה. ועוד: „נאצר אחראי למהומות בעדן“ — הכוונה: הוא אשם. המתרגם כאן במלה אזוראי, מעיד על עצמו, שלא הבין את האנגלית.

והשם responsibility פירושו לא רק אחריות, אלא תפקיד. למשל: responsibilities של בריטניה במושבות הם תפקידיה או חובותיה. וגם שם-התואר responsible for יש שרצונו לומר „מופקד על...“, „ממונה על...“, „(הדבר) מוטל עליו“ וכיו”ב, למשל: UNRWA is responsible for the feeding — „ארגון או“ם לפליטים ממונה על כלכלת הפליטים שברצועת עזה“. ויש ששם-תואר זה משמש באנגלית לציון תחום השלטון או התפקיד, כגון: „בידי בני עקיבא עכשיו הנהלתן של אחת-עשרה ישיבות“ (באנגלית: ...are responsible for...). כמעט שלא ייאמר עוד, שהרוצח אשם במות הנרצח, אלא שהוא אחראי לרצח. אפילו האנגלי אומר לאו דווקא responsible for... אלא גם in charge of... ובמשמע של אשמה הוא אומר guilty of... וכי; אבל בעיתונינו דוחה אחראי את כל המלים האחרות, המכוונות לענין מיוחד.

ז. ציטוט

מקרה בלתי טהור של העתקה מאנגלית הוא מקרהו של פלוני, שציטוט כאומר“ (is quoted as saying). שוב

אין מביאים או מוסרים ידיעות על מאורעות, כי
אם מצטטים את הידיעות, כאילו היו אלה ציטאטות מביאליק
או משקספיר.

(המשך יבוא)

להשלמת החסר במילונים

אזרח, התפעל

ב"לשונונו לעם", קונטרס קעו—קעז, עמ' 113, הבאתי
כדוגמה ראשונה לשימוש הפעל אזרח בבניין התפעל מאחד
העם.

מאמרו של אחד העם "הלשון וספרותה" נכתב בשנת
תרנ"ג, ונתפרסם לראשונה ב"לוח אחיאסף, לוח-עם ספרותי
ושמושי לשנת תרנ"ד (1893/94), שנה ראשונה, ווארשא
תרנ"ג (1893)". בינתיים מצאתי עדות קדומה יותר לשימוש
הפועל נתאזרח: "אך הפעם אציג לעיני הקורא לדוגמא...
כי נקל לעקם השמות המלאכתיות (ר"ל: המלים הלועזיות,
ר"מ) וליהדם, רצוני לומר: לתת פנים עבריים, אבל אני
בעצמי כתבתי מחאה נגד אלה הסופרים המעיקים, המעקמים
את הכתובים ורוצים להביא השמות האלו במצר, ויותר טוב
לתת להם גאולה ודרור, לכתוב אותם ככתבם בלשונם...
וברבות הימים יתאזרחו בלשונינו, ונרחיב בזה השפה העבריה
ויהיה מקריה כמקרה יתר השפות החיות" (ד"ר טראכטמאן,
הכתב והמכתב, פרק י"ג; ב"הכרמל... יוצא לחודשים...